

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VI

GMINA DARŁOWO

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VI

GMINA DARŁOWO

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO 2007

ABSTRACT: Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. 6: *Gmina Darłowo* [History and Culture of the Sławno region, vol. 6: Darłowo Community]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2007. pp. 375, fig. 126, colour tabl. 46, tables 3. ISBN 978-83-60437-66-1. Polish text with German summaries.

This is an edition of study of aspects of history and culture of the Darłowo region [Pomerania, Poland]. These papers refer to archaeology and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future.

Recenzent: prof. dr hab. Marian Drozdowski

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2007

© Copyright by Authors

Na okładce: W. Borchmann, *Kościół w Domasławicach*, olej, lata międzywojenne XX wieku

Publikację wydano ze środków Urzędu Gminy w Darłowie

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia*

Skład i łamanie: *Eugeniusz Strykowski*

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2
Wydawnictwo „Region”, 81-574 Gdynia, ul. Goska 8, www.region.jerk.pl

ISBN 978-83-60437-66-1

Druk/Druck: Sowa – Druk na życzenie, www.sowadruk.pl

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Dylematy: kultura czy gospodarka, zrównoważony czy żywiołowy rozwój?</i>	7
WACŁAW FLOREK (Słupsk), <i>Krajobraz gminy Darłowo jako wynik ewolucji środowiska</i>	13
TOMASZ DRZAZGA (Lipnica), <i>Jezioro przymorskie Kopań</i>	27
JACEK KABACIŃSKI (Poznań), THOMAS TERBERGER (Greifswald), JOLANTA ILKIEWICZ (Koszalin), <i>Archeologiczne badania późnomezolitycznego osadnictwa w Dąbkach</i>	47
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe gminy Darłowo</i>	57
LESZEK WALKIEWICZ (Darłowo), <i>Domena Darłowska</i>	105
BRONISŁAW NOWAK (Słupsk), <i>Rycerstwo okolic Darłowa do początku XV wieku</i>	139
MAREK OBER (Szczecin), <i>Gotyckie kościoły wiejskie okolic Darłowa</i>	177
ALEKSANDER JANKOWSKI (Bydgoszcz), <i>Zabytkowe konstrukcje drewniane w datowaniu budowli monumentalnych – jeszcze jedna glosa w kwestii genezy i historycznego rozwarstwienia struktury architektonicznej kościoła w Bukowie Morskim</i>	203
JADWIGA KOWALCZYK-KONTOWSKA (Szczecinek), <i>XIX-wieczne kościoły gminy Darłowo</i>	217
EWA GWIAZDOWSKA (Szczecin), <i>Krajobraz naturalny i kulturowy gminy wiejskiej Darłowo udokumentowany w ikonografii archiwalnej</i>	237
MARGARETA SADOWSKA (Sławno), <i>Z historii wioski rybackiej i nadmorskiego kąpieliska w Dąbkach</i>	267
KONSTANTY KONTOWSKI (Darłowo), <i>Cmentarze gminy Darłowo</i>	277
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Flora naczyniowa parków dworskich i cmentarzy gminy Darłowo</i>	301
MARIA WITEK (Szczecin), WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Idea projektu „Żywy skansen Słowino” jako przykład ochrony krajobrazu kulturowego</i>	317

JACEK KABACIŃSKI (Poznań), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego w gminie Darłowo</i>	341
Indeks nazw osobowych	357
Indeks nazw geograficznych.	365
Lista adresowa Autorów	373

Archeologiczne badania późnomezolitycznego osadnictwa w Dąbkach

JACEK KABACIŃSKI* (POZNAŃ)
THOMAS TERBERGER** (GREIFSWALD)
JOLANTA ILKIEWICZ*** (KOSZALIN)

1. Wstęp

Stanowisko archeologiczne nr 9 w Dąbkach położone jest w gminie Darłowo, w strefie nadmorskiej, około 30 km na wschód od Koszalina, w obrębie miejscowości o tej samej nazwie. Zlokalizowane jest ono na krawędzi piaszczystego cypla kilkusetmetrowej długości, otoczonego torfami (Tabl. I: A), około 800 m na północny wschód od jeziora Bukowo i 1500 m na południowy wschód od współczesnej linii brzegowej Bałtyku.

Stanowisko zostało odkryte w 1977 roku w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych przez J. Ilkiewicz (Dębowska 1978). W latach 1978–1984 J. Ilkiewicz z ramienia ówczesnego Muzeum Okręgowego w Koszalinie przeprowadziła badania tego stanowiska. Przebadła 144 m² osady na terasie oraz 84 m² w obrębie torfowiska (obszar śmietniska). Badania te pozwoliły na stwierdzenie rozbudowanego układu stratyfikacyjnego w obrębie torfowej części stanowiska oraz m.in. wykazały obecność w torfie licznych wspaniale zachowanych znalezisk z surowców organicznych. Ze względu na odkrycie unikatowej wówczas na terenie polskiego wybrzeża Bałtyku ceramiki ostrodennej, nawiązującej do znalezisk z terenu Niemiec i Skandynawii, zaistniało ono w literaturze archeologicznej jako pierwsze polskie stanowisko kultury Ertebølle (Ilkie-

* Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Poznaniu.

** Historisches Institut, Lehrstuhl für Ur- und Frühgeschichte, Universität Greifswald.

*** Muzeum w Koszalinie.

wicz 1989). Z osadniczego punktu widzenia J. Ilkiewicz wydzieliła trzy fazy osadnicze, datowane odpowiednio na okresy: 5250–4550 cal. BC (faza I), 4550–4350 cal. BC (faza II) oraz 4250–4150 cal. BC (faza III).

2. Nowe badania archeologiczne na stanowisku w Dąbkach

Badania prowadzone przez J. Ilkiewicz na przełomie lat 70. i 80., jak na ówczesne standardy, reprezentowały wysoki poziom metodyczny. Uzyskane wyniki spotkały się z uznaniem środowiska archeologicznego. Poszerzenie się w kolejnych latach wiedzy, wynikające z rozwoju badań archeologicznych oraz szerokiego wprowadzania do archeologii metod przyrodniczych i fizykochemicznych, zaowocowało nowymi pytaniami badawczymi i potrzebą wyjaśnienia i uszczegółowienia odpowiedzi na zagadnienia, z których najistotniejsze to:

1. Jak datować początek osadnictwa ludzkiego w Dąbkach i jaka jest zasadność wydzielenia trzech faz osadniczych?
2. Kwestia pochodzenia najstarszej ceramiki i ewentualnych relacji ze wschodnim obszarem bałtyckim.
3. Problem wczesnego pojawienia się zwierząt udomowionych.
4. Chronologia i charakter „importów” na stanowisku.
5. Problem osadnictwa w Dąbkach w relacji do kontekstu kulturowego strefy bałtyckiej (kultury: Ertebølle, Narva, pucharów lejkowatych).

W 2002 roku J. Kabaciński i T. Terberger postanowili wznowić badania na stanowisku nr 9 w Dąbkach, by wyjaśnić m.in. powyższe kwestie. Badania te są fragmentem międzynarodowego projektu badawczego dotyczącego badań rozwoju kulturowego obszarów po obu stronach Odry w późnym glacie i wczesnym holocenie. Podstawą formalną tego projektu jest porozumienie o współpracy naukowej między Instytutem Archeologii i Etnologii PAN a Uniwersytetem w Greifswaldzie. Projekt finansowany jest przez następujące instytucje: Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Uniwersytet w Greifswaldzie oraz Poznańskie Towarzystwo Prehistoryczne. Dodatkowo w latach 2005–2008 badania są finansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (grant nr 1 H001H 013 29).

W zakresie badań nad osadnictwem mezolitycznym i neolitycznym Pomorza Środkowego projekt przewiduje m.in.:

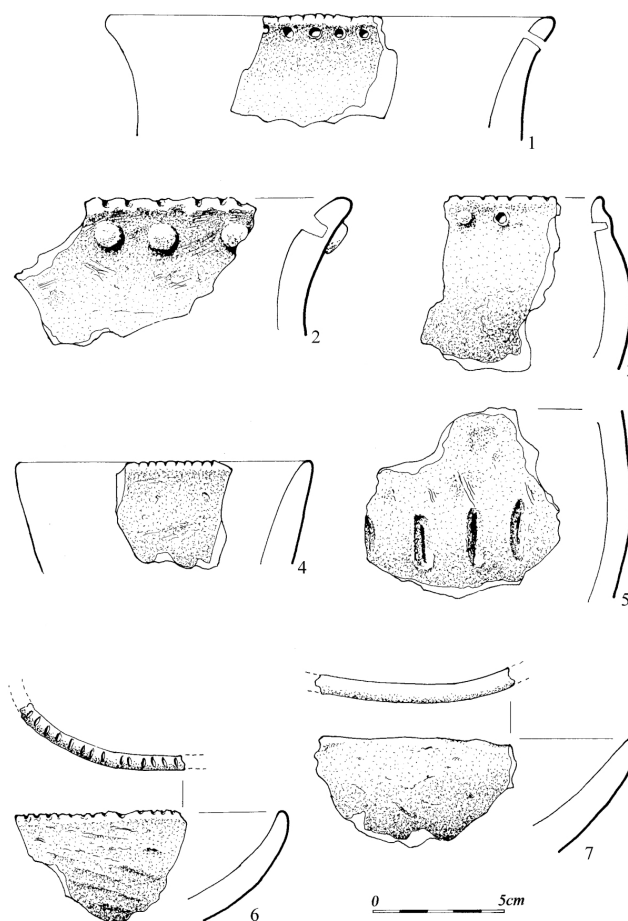
1. Nowe badania w torfowej części stanowiska, dla przeprowadzenia analiz geologicznych, geomorfologicznych i stratygraficznych stanowiska i regionu (wykonawcy: R. Lampe, R. Schild).

2. Pozyskanie nowych materiałów dla akceleratorowych datowań radiowęglowych i analiz dendrochronologicznych w celu zwiększenia zasobów dobrze wydатовanego materiału archeologicznego dla analiz palinologicznych i makroszczątków roślinnych (wykonawcy: J. Kalis, J. Meurers-Balke) oraz dla szczegółowej analizy szczątków zwierzęcych (wykonawcy: D. Makowiecki, D. Heinrich).

3. Analizy kości zwierząt udomowionych, w tym analizy genetyczne (wykonawca: D. Heinrich).

4. Szczegółowe analizy różnych kategorii źródeł archeologicznych (wykonawcy: J. Kabaciński, T. Terberger, J. Ilkiewicz, M. Winiarska-Kabacińska, I. Sobkowiak-Tabaka i in.).

5. Badania archeologiczne innych stanowisk regionu.

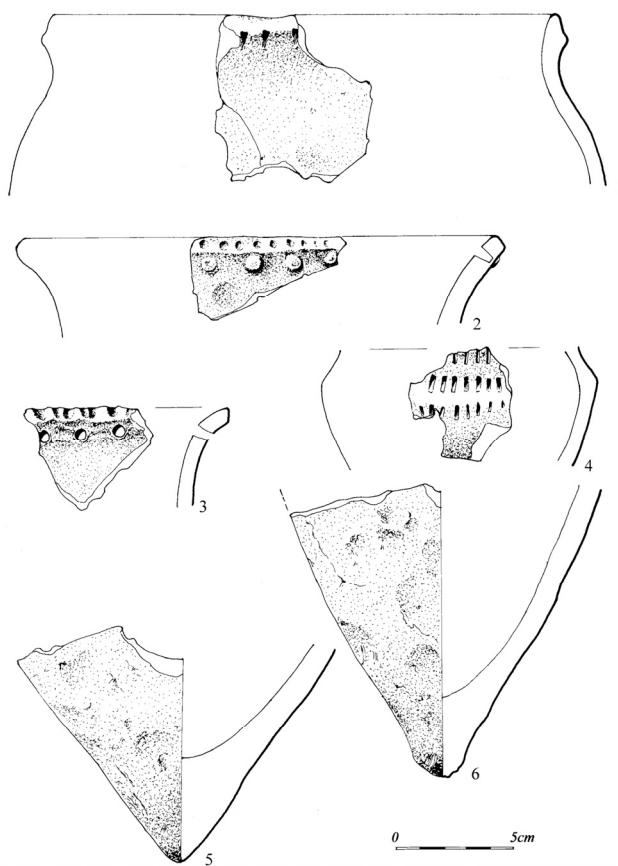

Ryc. 1. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Wybór ceramiki z wykopów torfowych

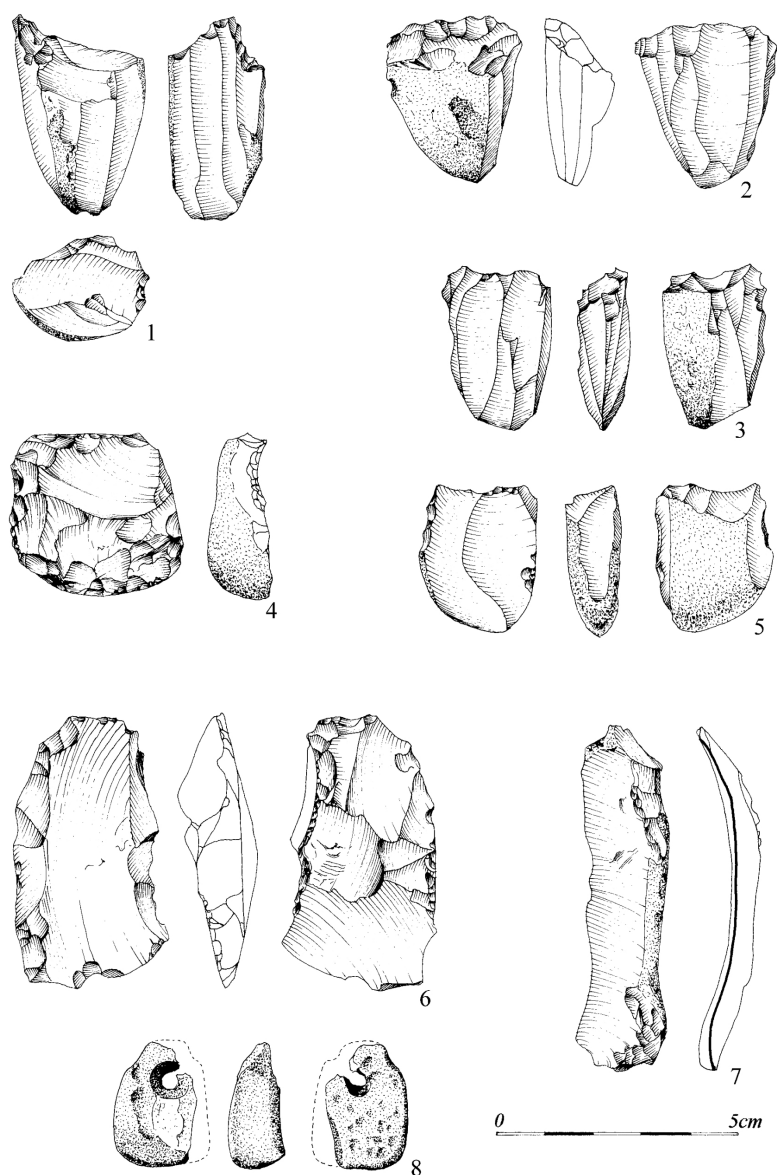
Badania wykopaliskowe na stanowisku nr 9 w Dąbkach rozpoczęto ponownie w 2004 roku i kontynuowano w latach 2005–2006. Uczestniczyli w nich, poza autorami niniejszego artykułu, Iwona Sobkowiak-Tabaka z IAE PAN Oddział w Poznaniu, studenci archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu w Greifswaldzie.

Ogółem prace prowadzono w sześciu wykopach o łącznej powierzchni 38,5 m². Wykopy nawiązujące po części do starych wykopów J. Ilkiewicz w większości były zlokalizowane w obrębie zatorfionego zbiornika wodnego i osiągały głębokość do 2 m poniżej powierzchni. Jeden z wykopów został umieszczony w strefie dawnej plaży zbiornika. W wykopie tym zarejestrowano pozostałości niewielkich obiektów wziemnych, stanowiących fragmenty konstrukcji o charakterze gospodarczym.

Eksplorację wszystkich wykopów prowadzono w sposób możliwie precyzyjny, lokalizując trójwymiarowo każdy większy zabytek znaleziony

Ryc. 2. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Wybór ceramiki z wykopów torfowych

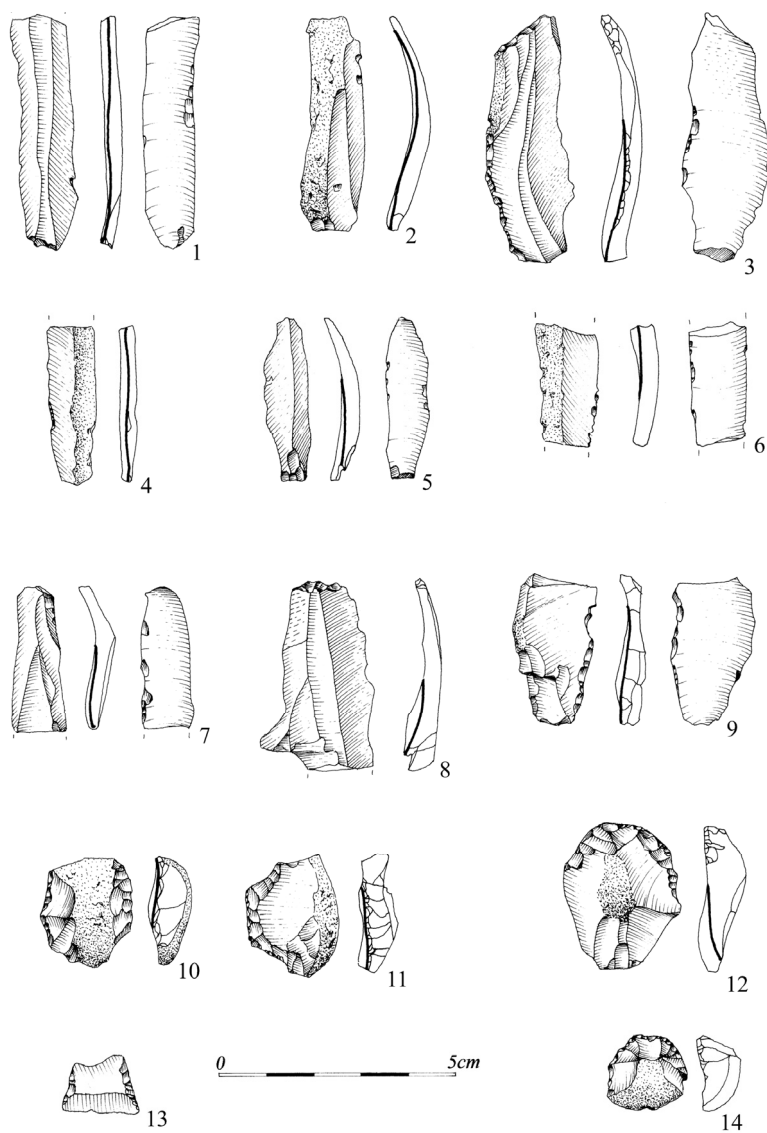

Ryc. 3. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Wybór wytworów krzemiennych z wykopów torfowych

w wykopie (Tabl. I: B). Ponadto całość wydobytej ziemi płukano na sitach o oczku od 4 do 10 mm (Tabl. II: A).

W rezultacie dotychczasowych prac wykopaliskowych pozyskano: kilka tysięcy fragmentów ceramiki (Ryc. 1, 2) i wytworów krzemiennych

(Ryc. 3, 4), kilkadziesiąt narzędzi kościanych i z poroża lub odpadów z ich produkcji (Tabl. II: B, III: A), kilkaset kości ssaków (Tabl. III: B) oraz ponad 100 000 kości ryb (Tabl. IV: A). Znaleziono również kilka bryłek bursztynu, zawieszki z bursztynu (Tabl. IV: B) oraz zawieszki z wypalanej gliny.

Ryc. 4. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Wybór wytworów krzemiennych z wykopów torfowych

Pierwsze ustalenia związane z nowymi badaniami w Dąbkach są następujące:

1. Na stanowisku występuje niezwykle skompresowany poziom kulturowy o przeciętnej miąższości około 50 centymetrów.

2. Wedle kilkudziesięciu akceleratorowych datowań radiowęglowych, wykonanych bezpośrednio z nagarów występujących na naczyniach ceramicznych, z kości i poroża w laboratoriach w Poznaniu i Kilonii, okres trwania osadnictwa w tym miejscu wynosił około 700 lat.

3. Pierwsze ślady aktywności ludzkiej zarejestrowano na stanowisku około 5100 cal. BC. Ludność mezolityczna przychodziła wówczas na teren stanowiska najpewniej jesienią, w celu pozyskiwania orzechów laskowych. Dowodem ich pobytu są ewidentne ślady modyfikacji drzew leszczyny, znalezionych w obrębie wykopów.

4. Stałe osadnictwo pojawiło się później – około 4750 cal. BC i trwało nieprzerwanie przez około 700 lat.

5. Ceramika pojawiła się na stanowisku wraz z początkiem osadnictwa – około 4750 cal. BC. Nie można jednak w chwili obecnej wykluczyć nieco późniejszej daty, zważywszy, iż wczesne daty związane z ceramiką wykonane są na nagarach, stąd możliwe jest ich postarzenie w rezultacie efektu rezerwuarowego.

6. Reanaliza kości z badań wcześniejszych wykazała problemy z identyfikacją szczątków zwierząt udomowionych. Pierwsze, bardzo nieliczne ślady obecności bydła datuje się na około 4250 cal. BC (Kabaciński, Heinrich, Terberger 2007).

7. Osadnictwo na stanowisku trwa do około 3900 cal. BC.

8. Brak jest przesłanek dla wydzielenia na stanowisku trzech faz osadniczych. W świetle analizy układu stratyfikacyjnego oraz datowań radiowęglowych osadnictwo trwało na stanowisku bez większych przerw.

9. Daty radiowęglowe oraz obecność form ceramicznych odmiennych od typowych garnków ostrodennych w stropie warstwy kulturowej wskazują, że stanowisko zasiedlane było również w okresie neolitycznym przez społeczności kultury pucharów lejkowatych.

3. Zakończenie

Reasumując dotychczasowe wstępne rezultaty, stwierdzić możemy, iż wczesne pojawienie się hodowli zwierząt nie zostało na tym etapie badań potwierdzone i budzi wątpliwości. Również wcześniejsze pojawienie się ceramiki w strefie południowego Bałtyku w stosunku do obszarów położonych na zachód od Odry nie znajduje dotychczas potwierdzenia, jakkolwiek nie może być wykluczone.

TABLICA I

A. Odwierty geologiczne w rejonie stanowiska w Dąbkach.
Fot. J. Kabaciński, 2005

B. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Wykop torfowy w trakcie eksploracji.
Fot. J. Kabaciński, 2005

TABLICA II

A. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Przemycanie torfu wydobytego z wykopu. Fot. J. Kabaciński, 2005

B. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Topór z poroża jelenia *in situ*. Fot. J. Kabaciński, 2006

TABLICA III

A. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Poroże łośia ze śladami cięcia *in situ*.
Fot. J. Kabaciński, 2004

B. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Fragment czaszki dzika
oraz fragment naczynia ostrodennego *in situ*. Fot. J. Kabaciński, 2004

TABLICA IV

A. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Kości ryb pozyskane w rezultacie przemycia 0,003 m³ warstwy śmietniskowej. Fot. J. Kabaciński, 2004

B. Dąbki, stanowisko 9, gmina Darłowo. Paciorek z bursztynu *in situ*.
Fot. J. Kabaciński, 2005

Osobną kwestią pozostaje pytanie: Czy Dąbki są stanowiskiem kultury Ertebølle? Odpowiedź nie może być jednoznaczna. Z jednej strony bowiem podobna w stosunku do stanowisk niemieckich jest topografia osadnictwa i gospodarcze podstawy utrzymania. Częściowo pokrywają się rodzaje wytworów, tj. siekiery T-kształtne z poroża czy sztylety z kości łokciowej. Jednocześnie jednak obserwujemy znaczące różnice w produkcji krzemieniarskiej (Kabaciński 2001) oraz podobieństwa, jak również odmienności w wytwórczości ceramicznej. Stąd też na obecnym etapie badań osadnictwo w Dąbkach traktować należy jako lokalną odmianę specyficznego bytowania późnych grup mezolitycznych w strefie południowego Bałtyku (Terberger, Kabaciński 2007) – grup, które wykorzystując naturalny trakt, jakim było wybrzeże morskie, utrzymywały kontakty z podobnymi społecznościami zamieszkującymi obszary na zachód od Odry oraz tereny wschodniego Bałtyku.

Bibliografia

- DĘBOWSKA J. 1978. Wyniki badań archeologicznych w rejonie Dąbek, gmina Darłowo, w 1977 roku, *Koszalińskie Zeszyty Muzealne* 8: 3–15.
- ILKIEWICZ J. 1989. From studies on cultures of the 4th millennium B.C. in the central part of the Polish Coastal Area, *Przegląd Archeologiczny* 36: 17–55.
- KABACIŃSKI J. 2001. The Mesolithic-Neolithic transition in the southern Baltic Coastlands, *Fontes Archaeologici Posnanienses* 39: 129–161.
- KABACIŃSKI J., HEINRICH D., TERBERGER T. 2007. Dąbki revisited – new evidence on the question of earliest cattle use in Pomerania [w druku].
- TERBERGER T., KABACIŃSKI J. 2007. The Neolithisation of Pomerania – a critical review [w druku].

Archäologische Untersuchung an der spätmesolithischen Fundstelle Dąbki (*Neuwasser*)

Zusammenfassung

Die von 1978 bis 1984 von J. Ilkiewicz durchgeführten Untersuchungen an der steinzeitlichen Fundstelle Dąbki 9 erlaubten die Dokumentation einer gut entwickelten Stratigraphie in dem an den Siedlungsplatz angrenzenden Moorbereich und dort hatten sich im Torf zahlreiche organische Funde sehr gut erhalten. Die Entdeckung von dickwandiger Keramik an der polnischen Ostseeküste erlaubte Gemeinsamkeiten mit solchen Funden aus Deutschland und Skandinavien herauszustellen

und der Fundplatz wurde daher als erster polnischer Fundort mit einer Nähe zur Ertebølle Kultur in die archäologische Literatur eingeführt (Ilkiewicz 1989).

2003 wurden die Untersuchungen am Fundplatz unter Leitung von J. Kabaciński und T. Terberger wieder aufgenommen, um die Genese und die chronologische Entwicklung des Fundmaterials sowie der Besiedlung näher zu klären. Das Projekt sieht u.a. vor: (a) geologische, geomorphologische und stratigrafische Analysen des Standortes und der umliegenden Region; (b) die Gewinnung neuer Materialien für AMS-Datierungen und auch dendrochronologische Bestimmungen, palynologische und Makrorestanalysen sowie archäozoologische Untersuchungen; (c) genaue Analysen verschiedener Fundgattungen wie Keramik; (d) Untersuchungen weiterer steinzeitlicher Fundstellen der Region.

Erste Ergebnisse der neuen Untersuchungen in Dąbki können wie folgt zusammengefasst werden:

- am Standort tritt eine außergewöhnlich dichte und fundreiche Kulturschicht mit einer durchschnittlichen Mächtigkeit von 50 cm auf;
- aufgrund zahlreicher AMS-Datierungen an Knochen- und Geweihobjekten sowie auch an Krustenresten der Keramikscherben kann die mesolithische Besiedlungsdauer mit ca. 700–800 Jahre angegeben werden;
- Erste mögliche Spuren menschlicher Aktivitäten registriert man am Fundplatz um 5100 cal. BC;
- die eigentliche Besiedlung beginnt ca. 4750 cal. BC und dauert bis ca. 4000 cal. BC;
- lokal produzierte Keramik tritt mit dem Beginn der Besiedlung um ca. 4750 cal. BC auf;
- eine neue Analyse der früher geborgenen Knochenreste zeigt keine Haustier für die frühe und mittlere Besiedlungsphase am Fundplatz und der älteste, mögliche Rinderknochen datiert in die Zeit um 4250 cal. BC (Kabaciński u.a. 2007);
- neben typisch spätmesolithischer Spitzbodenkeramik kommen auch Lampen und andere Gefäßformen vor;
- einige typische Keramikscherben weisen auch auf eine jüngere Kulturschicht der neolithischen Trichterbecherkultur hin.

